

เรื่องอย่างนี้ ต้องช่วยกัน, เผยแพร่

ทศพนธ์ นรทัตน์

thossaphol_no@nesac.go.th

ตามรอยการกำหนดนโยบายเศรษฐกิจ ภายใต้ฉันทามติวอชิงตัน

บทนำ

โลกาภิวัตน์ได้ส่งผลกระทบต่ออย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ต่อสถานะเศรษฐกิจของประเทศต่างๆ ทั่วโลก การกำหนดนโยบายทางเศรษฐกิจของรัฐบาลแต่ละประเทศแม้จะมีอิสระในการเลือกระบบเศรษฐกิจของตนเอง แต่ประเทศต่างๆ เหล่านั้นก็ไม่อาจดำเนินนโยบายทางเศรษฐกิจที่สวนกระแสโลกาภิวัตน์ได้อีกต่อไป หลายประเทศเริ่มปรับเปลี่ยนระบบเศรษฐกิจของตนเข้าสู่ระบบเศรษฐกิจรูปแบบใหม่ภายใต้กระแสโลกาภิวัตน์มากขึ้น ดังตัวอย่างของสาธารณรัฐประชาชนจีน ที่เริ่มเปลี่ยนแปลงระบบเศรษฐกิจมาสู่ระบบทุนนิยมที่พึ่งพาตลาด ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดของคาร์ล มาร์กซ์ (Karl Heinrich Marx) นักปรัชญาและนักเศรษฐศาสตร์การเมืองผู้เลื่องชื่อ ได้กล่าวไว้ในหนังสือแถลงการณ์ของชาวคอมมิวนิสต์ (The Communist Manifesto) เมื่อ ค.ศ. 1848 ที่ว่า “โลกกำลังจะกลายเป็นตลาดหนึ่งเดียวที่ไม่มีอุปสรรคจากเขตแดนของประเทศต่างๆ” ระบบเศรษฐกิจและการค้าของโลกได้อนุวัตรให้เห็นแล้วว่าแนวคิดนี้กำลังจะเป็นจริงแล้วในอนาคตอันใกล้ ฉันทามติวอชิงตันคืออีกหนึ่งตัวอย่างที่ชัดเจนต่อความพยายามที่จะสร้างประชาคมเศรษฐกิจโลก และทำให้ระบบการค้าทั่วทั้งโลกเป็นตลาดเดียวกัน

๑ อ้างถึงใน Thomas L. Friedman, ผู้เขียน. รอฮิม ปรามาส, ผู้แปล. The World Is Flat (ใครว่าโลกกลมเล่ม ๒). กรุงเทพฯ : วีเลิร์น, ๒๕๔๙. หน้า ๕๖.

ฉันทามติวอชิงตัน (Washington Consensus)^๒

ฉันทามติวอชิงตัน หรือ Washington Consensus เป็นวลีที่ถูกบัญญัติ ขึ้นในปี ค.ศ. ๑๙๘๙ (พ.ศ. ๒๕๓๒) โดยจอห์น วิลเลียมสัน (John Williamson) นักเศรษฐศาสตร์แห่งสถาบันเพื่อการเศรษฐศาสตร์ระหว่างประเทศ (The Institute for International Economics) ตั้งอยู่ ณ กรุงวอชิงตัน ดี.ซี. สหรัฐอเมริกา

จอห์น วิลเลียมสัน (John Williamson)

คำว่า “ฉันทามติวอชิงตัน” ใช้อธิบายนโยบายร่วมทางเศรษฐกิจของสถาบันและองค์การระหว่างประเทศที่ตั้งอยู่ ณ กรุงวอชิงตันในขณะนั้น อาทิ กองทุนการเงินระหว่างประเทศ (International Monetary Fund -IMF) ธนาคารโลก (World Bank) และกระทรวงการคลังแห่งสหรัฐอเมริกา โดยบุคคลในสำนักคิดเดียวกันกับจอห์น วิลเลียมสัน เชื่อว่านโยบายต่างๆ ภายใต้ฉันทามติดังกล่าว จะเป็นกุญแจสำคัญที่ทำให้ประเทศแถบละตินอเมริกาฟื้นตัวจากวิกฤติการณ์ทางการเงินในช่วงทศวรรษ ๑๙๘๐ และในท้ายที่สุดฉันทามติวอชิงตันได้กลายเป็นแนวทางหลัก (Main stream) ในด้านเศรษฐกิจระหว่างประเทศ อันรวมไปถึงการล่มสลายของลัทธิคอมมิวนิสต์ในสหภาพโซเวียต และการเปิดเสรีทางการค้าการลงทุนในกิจการสาธารณูปโภค

นโยบายภายใต้ฉันทามติวอชิงตัน

ริงสรร์ค ธนะพรพันธุ์ ได้สรุปสาระสำคัญของฉันทามติแห่งวอชิงตัน^๓ ประกอบด้วย ๑๐ นโยบายที่มุ่งเน้นการขยายบทบาทของกลไกตลาด และลดบทบาทในการแทรกแซงทางเศรษฐกิจของรัฐ ซึ่งปรากฏในบทความ “What Washington Means By Policy Reform” อันเป็นกำเนิดของฉันทามติวอชิงตัน ซึ่งเสนอต่อที่ประชุมการสัมมนาทางวิชาการเรื่องการปรับโครงสร้างเศรษฐกิจในละตินอเมริกา จัดโดยสถาบันเพื่อการเศรษฐศาสตร์ระหว่างประเทศในเดือนพฤศจิกายน ๒๕๓๒ ณ กรุงวอชิงตัน ดี.ซี. สหรัฐอเมริกา บทความฉบับนี้ต่อมาได้ถูกตีพิมพ์ในหนังสือของ John Williamson (ed.), Latin American Adjustment : How Much Has Happened? (Washington,D.C. : Institute for International Economics, ๑๙๙๐) อันได้แก่

๒ สรุปและเรียบเรียงจากการบรรยายทางวิชาการเฉลิมพระเกียรติ ครั้งที่ ๓ เนื่องในวโรกาสที่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงมีพระชนมายุครบ ๘๐ พรรษา เรื่อง “National Economic Policy Preferences and the End of Washington Consensus” โดยมี ศาสตราจารย์ เมอร์เร็ด โปโกแรล Gerard Pogorel ผู้มีชื่อเสียงด้านเศรษฐศาสตร์ ประจำสถาบัน Ecole Nationale Supérieure des Télécommunications แห่งสาธารณรัฐฝรั่งเศส มาเป็นองค์ปาฐก วันที่ ๙ ตุลาคม ๒๕๕๐ เวลา ๐๙.๐๐-๑๒.๐๐ น. ณ อาคารหอประชุมชั้น ๒ สำนักงานคณะกรรมการกิจการโทรคมนาคมแห่งชาติ.

๓ ริงสรร์ค ธนะพรพันธุ์. สาระสำคัญของฉันทามติแห่งวอชิงตัน. <http://www.gotomanager.com/news/details.aspx?id=๒๑๐๓> ค้นคืนเมื่อวันที่ ๑ พฤศจิกายน ๒๕๕๐.

นโยบายชุดที่ ๑ ว่าด้วยวินัยทางการคลัง (Fiscal Discipline) วิลเลียมสันใช้คำว่า “วินัยทางการคลัง” ในความหมายอย่างกว้าง โดยเน้นการลดการขาดดุลทางการคลัง (Fiscal Deficit) มิได้ใช้ในความหมายอย่างแคบ ซึ่งเจาะจงให้หมายถึงการ ใช้งบประมาณสมดุล (Balanced Budget) อันเป็นแนวนโยบายงบประมาณที่กองทุนการเงินระหว่างประเทศพยายามกดดันให้ประเทศในโลกที่สามดำเนินการ ประเทศในละตินอเมริกาและประเทศอื่นๆ ในโลกที่สามมักจะมีการใช้จ่ายเกินตัว การใช้งบประมาณขาดดุล นอกจากจะสร้างแรงกดดันของเงินเฟ้อ และบั่นทอนฐานะความมั่นคงทางการคลังแล้ว ยังทำให้ดุลบัญชีเดินสะพัด (Current Ac-count) ขาดดุลอีกด้วย การลดการขาดดุลทางการคลังจะก่อให้เกิดผลในทางตรงกันข้าม นอกจากฐานะการคลังมีความมั่นคงมากขึ้นและแรงกดดันเงินเฟ้อลดลงแล้ว ดุลบัญชีเดินสะพัดยังขาดดุลน้อยลงอีกด้วย

นโยบายชุดที่ ๒ ว่าด้วยการจัดลำดับความสำคัญของรายจ่ายรัฐบาล ฉันทามติแห่งวอชิงตัน ฉบับของจอห์น วิลเลียมสัน เสนอให้กำหนดแนวนโยบายงบประมาณที่สำคัญ ๒ ประการ กล่าวคือ

๑) รัฐบาลควรยกเลิกหรือลดการให้เงินอุดหนุน (Subsidy) เพราะการให้เงินอุดหนุนเกื้อกูลให้ความได้เปรียบเชิงคุณภาพดำรงอยู่ นอกจากนี้การให้เงินอุดหนุนยังบิดเบือนความได้เปรียบเชิงเปรียบเทียบ (Comparative Advantage) อีกด้วย

๒) รัฐบาลควรให้ความสำคัญในการจัดสรรงบประมาณด้านการศึกษาและการสาธารณสุข รวมตลอดจนการลงทุนด้านโครงสร้างพื้นฐานทางเศรษฐกิจ (Infrastructure) การใช้จ่ายด้านการศึกษาและการสาธารณสุขมีผลต่อการสะสมทุนมนุษย์ (Human Capital) ส่วนการลงทุนด้านโครงสร้างพื้นฐานทางเศรษฐกิจจะมีผลเกื้อกูลการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคม

นโยบายชุดที่ ๓ ว่าด้วยการปฏิรูปภาษีอากร (Tax Reform) ฉันทามติแห่งวอชิงตัน ฉบับของจอห์น วิลเลียมสัน เสนอแนวทางการปฏิรูปภาษีอากร ๒ ประการ กล่าวคือ

๑) การปฏิรูประบบภาษีอากรควรเน้นการขยายฐานภาษี (Tax Base) มากกว่าการปรับอัตราภาษี (Tax Rate) การขยายฐานภาษีจะช่วยให้รัฐบาลมีรายได้เพิ่มขึ้น ทั้งนี้ เนื่องจากบุคคลธรรมดา นิติบุคคล และกิจกรรมทางเศรษฐกิจจำนวนมากมีได้อยู่ในความครอบคลุมของฐานภาษี การปรับอัตราภาษีมีผลกระทบต่อโครงสร้างสิ่งจูงใจทางเศรษฐกิจ โดยที่การขึ้นภาษีในอัตราสูงอาจเป็นสิ่งจูงใจให้มีการหลบเลี่ยงภาษี (Tax Evasion)

๒) อัตราภาษีส่วนเปลี่ยนแปลง (Marginal Tax Rate) ควรกำหนดให้อยู่ในอัตราต่ำ การเก็บอัตราภาษีส่วนเปลี่ยนแปลงในอัตราสูง มีผลลดแรงจูงใจทางเศรษฐกิจ

นโยบายชุดที่ ๔ ว่าด้วยอัตราดอกเบี้ย ฉันทามติแห่งวอชิงตัน ฉบับของจอห์น วิลเลียมสัน เสนอแนวนโยบายอัตราดอกเบี้ย ๒ ประการ กล่าวคือ

๑) อัตราดอกเบี้ยควรปล่อยให้เป็นเรื่องของกลไกตลาดการเงินภายในประเทศ รัฐบาลไม่ควรควบคุมอัตราดอกเบี้ย

๒) หากจะมีการกำหนดนโยบายอัตราดอกเบี้ย รัฐบาลควรดำเนินการให้อัตราดอกเบี้ยที่แท้จริง (Real Interest Rate) มีค่าเป็นบวก ทั้งนี้อัตราดอกเบี้ยที่แท้จริง หมายถึง อัตราดอกเบี้ยในนาม (Nominal Interest Rate) หักด้วยอัตราเงินเฟ้อ หากอัตราดอกเบี้ยที่แท้จริงมีค่าติดลบ นอกจากจะบั่นทอนสิ่งจูงใจในการออมแล้ว ยังอาจเป็นเหตุให้เงินทุนเคลื่อนย้ายออกนอกประเทศอีกด้วย ในกรณีตรงกันข้าม การที่อัตราดอกเบี้ยที่แท้จริงมีค่าเป็นบวก ย่อมมีผลในการให้สิ่งจูงใจในการออม และยับยั้งการเคลื่อนย้ายเงินทุนออกนอกประเทศ

นโยบายชุดที่ ๕ ว่าด้วยอัตราแลกเปลี่ยน ฉันทามติแห่งวอชิงตัน ฉบับจอห์น วิลเลียมสัน เสนอให้ดำเนินนโยบายอัตราแลกเปลี่ยนที่เกื้อกูลการแข่งขัน (Competitive Exchange Rate) ซึ่งวิลเลียมสันหมายถึง อัตราแลกเปลี่ยนที่เกื้อกูลการส่งออก

นโยบายชุดที่ ๖ ว่าด้วยการเปิดเสรีด้านการค้าระหว่างประเทศ (Trade Liberalization) ฉันทามติแห่งวอชิงตัน ฉบับจอห์น วิลเลียมสัน เสนอแนวนโยบายการค้าเสรี ๒ ประการ กล่าวคือ

๑) การทำลายกำแพงภาษีศุลกากร (Tariff Barriers) ด้วยการลดอากรขาเข้าให้อยู่ในระดับที่ต่ำที่สุดเท่าที่จะเป็นไปได้ ทั้งนี้เพื่อให้การค้าระหว่างประเทศเผชิญกับอุปสรรค ด้านภาษีศุลกากรน้อยที่สุด โดยที่การขยายตัวของการค้าระหว่างประเทศจะชักนำให้เกิดการเติบโตทางเศรษฐกิจ

๒) รัฐบาลไม่ควรเก็บอากรขาเข้าจากสินค้าขั้นกลาง (Intermediate Goods) ที่ใช้ไปในการผลิตเพื่อการส่งออก การเก็บอากรขาเข้าจากสินค้าขั้นกลางกระทบต่อต้นทุนการผลิต การที่ต้นทุนการผลิตอยู่ในระดับสูงย่อมบั่นทอน ฐานะการแข่งขันในตลาดโลก การเลิกเก็บอากรขาเข้าจากสินค้าขั้นกลางจะช่วยเสริมฐานะการแข่งขันดังกล่าวนี้

นโยบายชุดที่ ๗ ว่าด้วยการลงทุนโดยตรงจากต่างประเทศ (Foreign Direct Investment) ฉันทามติแห่งวอชิงตัน ฉบับจอห์น วิลเลียมสัน เสนอให้รัฐบาลกำหนดนโยบายส่งเสริมการลงทุนจากต่างประเทศ โดยหวังผลประโยชน์สำคัญอย่างน้อย ๒ ด้าน ด้านหนึ่งได้แก่ การไหลเข้าของเงินทุนจากต่างประเทศ (Capital Inflow) อีกด้านหนึ่ง ได้แก่ การถ่ายโอนเทคโนโลยีและทักษะระหว่างประเทศ

นโยบายชุดที่ ๘ ว่าด้วยการถ่ายโอนการผลิตจากภาครัฐบาลไปสู่ภาคเอกชน (Privatization) ฉันทามติแห่งวอชิงตันฉบับจอห์น วิลเลียมสัน เสนอให้ลดบทบาทของรัฐบาลในด้านการผลิตสินค้าและบริการต่างๆ โดยตรง โดยการถ่ายโอนหน้าที่การผลิตไปให้ภาคเอกชน ผลที่คาดว่าจะเกิดขึ้นจากการดำเนินนโยบายดังกล่าวนี้ นอกจากจะช่วยลดขนาดและบทบาทของรัฐบาลแล้ว ยังอาจช่วยเพิ่มประสิทธิภาพในการประกอบการอีกด้วย เหตุผลที่วิลเลียมสันมองการณ์ในด้านดีจากนโยบายการถ่ายโอนการผลิตไปสู่ภาคเอกชน ก็คือ วิสาหกิจเอกชนมีความเป็นเจ้าของ (Ownership) และความรับผิดชอบ (Accountability) ชัดเจนมากกว่ารัฐวิสาหกิจ ผู้บริหารรัฐวิสาหกิจ แม้โดยนิตินัยมีส่วนเป็นเจ้าของรัฐวิสาหกิจ แต่โดยพฤตินัยมิได้สำนึกถึงความเป็นเจ้าของดังกล่าว การบริหารจัดการจึงมิได้ทุ่มเทและรับผิดชอบเท่าที่เป็นเจ้าของในวิสาหกิจเอกชน

นโยบายชุดที่ ๙ ว่าด้วยการลดการควบคุมและการกำกับ (Deregulation) ฉันทามติแห่งวอชิงตัน ฉบับจอห์น วิลเลียมสัน เสนอให้รัฐบาลลดการควบคุมและการกำกับระบบเศรษฐกิจและกิจกรรมทางเศรษฐกิจ ทั้งนี้โดยให้เหตุผลว่า การควบคุมและการกำกับมากเกินไป นอกจากจะต้องเสียต้นทุนสูงโดยที่อาจไม่คุ้มกับประโยชน์ที่คาดว่าจะได้แล้ว ยังเกื้อกูลการฉ้อราษฎร์บังหลวง และเปิดช่องให้ผู้มีอำนาจใช้อำนาจในทางฉ้อฉล เพื่อผลประโยชน์ส่วนบุคคลอีกด้วย ในประการสำคัญ ผู้ประกอบวิสาหกิจขนาดกลางและขนาดเล็ก ซึ่งเป็นจักรกลสำคัญในการพัฒนาเศรษฐกิจในโลกที่สาม โดยทั่วไปแล้วไม่สามารถเข้าถึงผู้มีอำนาจ ในขณะที่กลุ่มทุนขนาดใหญ่สามารถหลุดพ้นจากกระบวนการควบคุมและกำกับของรัฐบาลได้ ทั้งนี้โดยอาศัยประโยชน์จากความสัมพันธ์เชิงอุปถัมภ์

นโยบายชุดที่ ๑๐ ว่าด้วยกรรมสิทธิ์ในทรัพย์สิน (Property Rights) ฉันทามติแห่งวอชิงตัน ฉบับจอห์น วิลเลียมสัน เสนอให้กำหนดกรรมสิทธิ์ในทรัพย์สินให้ชัดเจน (Property Rights Assignment) ความไม่ชัดเจนในกรรมสิทธิ์ในทรัพย์สิน นอกจากจะก่อให้เกิดความไม่ชัดเจนในความเป็นเจ้าของแล้ว ยังสร้างความไม่ชัดเจนในความรับผิดชอบอีกด้วย ความไม่ชัดเจนในกรรมสิทธิ์ในทรัพย์สิน ความหย่อนยาน

ในการบังคับใช้กฎหมาย และความไร้ประสิทธิภาพของกระบวนการยุติธรรม ทำลายสิ่งจูงใจในการออม และการสะสมทรัพย์สิน ซึ่งไม่เป็นผลดีต่อการเติบโตของระบบทุนนิยม

ฉันทามติแห่งวอชิงตัน ฉบับจอห์น วิลเลียมสัน ประกอบด้วย ๑๐ ชุด ดังที่กล่าวข้างต้นนี้ เพียงช่วงเวลาทศวรรษเศษฉันทามติแห่งวอชิงตันก็แปรสภาพเป็นนโยบายเศรษฐกิจโลก (Global Economic Policy) และเป็นประเด็นแห่งวิวาทะทั้งในวงวิชาการและในทางการเมือง แต่อย่างไรก็ตาม

ฉันทามติแห่งวอชิงตันในทศวรรษ ๒๕๔๐ ก็ได้รับการตีความหรือการนำไปใช้งานแตกต่างจากฉบับที่จอห์น วิลเลียมสัน นำเสนอ ในปี พ.ศ. ๒๕๓๒ เป็นอันมาก^๔ จนมีผู้กล่าวไว้ว่าแม้ชุดนโยบายจากวอชิงตันจะมีสถานะเป็นฉันทามติในยุคศาสตร์การพัฒนาระแสหลักของโลก ในหมู่ผู้ดำเนินนโยบาย แต่ “ฉันทามติแห่งวอชิงตัน” กลับมีสถานะเป็นข้อถกเถียงในวงวิชาการเศรษฐศาสตร์ จนอาจกล่าวได้ว่า “ไม่มีฉันทามติในฉันทามติแห่งวอชิงตัน” ในวงวิชาการ^๕

“ฉันทามติวอชิงตัน” จึงตกเป็นเป้าของการวิพากษ์วิจารณ์อย่างสูงจากบุคคลหรือกลุ่มบุคคลที่สนับสนุนลัทธิชาตินิยมทางเศรษฐกิจ (Economic Nationalism) และจากกลุ่มผู้ต่อต้านลัทธิทุนนิยม (Anti-capitalism) กลุ่มบุคคลเหล่านี้มองว่าฉันทามติวอชิงตันมีความสัมพันธ์อย่างใกล้ชิดยิ่งกับแนวคิดเสรีนิยมใหม่ (Neo-liberalism or Market Fundamentalism) อันเป็นแนวคิดที่กระตุ้นและสนับสนุนตลาดเสรี (Free-market) ลดทอนการแทรกแซงกิจกรรมทางเศรษฐกิจจากภาครัฐ และสนับสนุนให้วิสาหกิจทั้งหลายที่ดำเนินการโดยรัฐแปรรูปไปเป็นของเอกชน (Privatization) อีกทั้งยังผลักดันให้เกิดการขยายตัวของบริษัทข้ามชาติ (Multi-national corporation) อีกด้วย กลุ่มผู้ไม่สนับสนุนเชื่อมั่นว่าผลของการดำเนินกิจกรรมทางเศรษฐกิจภายใต้ต้นนโยบายดังกล่าวจะนำพาเศรษฐกิจของประเทศกำลังพัฒนาไปสู่หายนะในท้ายที่สุด

ประเด็นของผู้ที่ปฏิเสธฉันทามติวอชิงตัน

ประเทศในกลุ่มละตินอเมริกาบางประเทศ อาทิ อาร์เจนตินา เวเนซุเอล่า คิวบา และเอกวาดอร์ เป็นกลุ่มประเทศที่คัดค้านการปฏิบัติตามเงื่อนไขของฉันทามติวอชิงตันโดยต่างก็อ้างว่ากลุ่มประเทศพัฒนาแล้วยึดเหนี่ยวนโยบาย ๑๐ ประการภายใต้ฉันทามติวอชิงตันผ่านทางกฎเกณฑ์ขององค์การระหว่างประเทศ อาทิเช่น ธนาคารโลก องค์การการค้าโลกและกองทุนการเงินระหว่างประเทศ ซ้ำยังผ่านทางแรงกดดันทางการเมืองและระบบศักดินาข้ามชาติ นอกจากนี้ ยังอ้างว่าฉันทามติวอชิงตันมิได้ก่อให้เกิดความเจริญทางเศรษฐกิจหากแต่ก่อให้เกิดหนี้สิน และความล้มเหลวทางการเงินของประเทศในกลุ่มละตินอเมริกา เนื่องจากนโยบายการส่งเสริมการค้าเสรีภายใต้ฉันทามติวอชิงตันก่อให้เกิดการเคลื่อนย้ายข้ามแดนอย่างเสรีเฉพาะตัวสินค้าเท่านั้น หากแต่มิได้ก่อให้เกิดความเคลื่อนไหวย้ายเสรีของแรงงานตามไปด้วย จากข้อบกพร่องดังกล่าว จึงก่อให้เกิดสภาวะการณ์ที่สินค้าได้รับการผลิตด้วยแรงงานราคาถูกในประเทศยากจน ต่อมาสินค้านั้นถูกลำเลียงไปขายยังประเทศที่มีความแข็งแกร่งทางเศรษฐกิจ อันเป็นประเทศเจ้าของเงินทุน โดยผู้นำเข้าสินค้าจะขายสินค้าในราคาที่สูงกว่าต้นทุนหลายเท่า

๔ รั้งสรรพค์ ธนะพรพันธุ์. อ้างแล้ว.

๕ อนุวัฒน์ ชลไพศาล คณะเศรษฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยธุรกิจบัณฑิตย์ . บทความ “พ้นไปจากฉันทามติแห่งวอชิงตัน” โดย ประชาชาติธุรกิจ หน้า ๖ วันที่ ๒ ธันวาคม ๒๕๔๗ ปีที่ ๒๘ ฉบับที่ ๓๖๔๐ (๒๕๔๐).

ข้อเสียของระบบดังกล่าวได้แก่

ประการแรก กลุ่มผู้ใช้แรงงานในประเทศด้อยพัฒนา หรือประเทศกำลังพัฒนา ก็ยังคงสถานะทางเศรษฐกิจที่ยากจนเช่นเดิม เนื่องจากได้รับค่าจ้างในราคาถูก

ประการที่สอง เจ้าของเงินทุนก็ยังสามารถตัดดวงกำไรจากส่วนต่างระหว่างราคาขายของสินค้ากับต้นทุน และทำให้เกิดการขยายตัวของบริษัทข้ามชาติ บนความไม่เป็นธรรมมากขึ้นเรื่อยๆ

ประการที่สาม ผู้บริโภคในประเทศพัฒนาแล้วยังคงต้องบริโภคสินค้านำเข้าในราคาที่สูงอยู่เช่นเดิม
ประการที่สี่ กลุ่มผู้ใช้แรงงานในประเทศพัฒนาแล้วอันเป็นกลุ่มแรงงานราคาแพงต้องเผชิญกับสภาวะการว่างงาน

นอกจากนี้ฝ่ายค้านยังมีความเห็นว่า นโยบายการแปรรูปรัฐวิสาหกิจ การปฏิรูปทางภาษี และการที่รัฐปล่อยให้เอกชนดำเนินธุรกรรมทางเศรษฐกิจโดยไม่มีการกำกับดูแล เป็นนโยบายการเปิดเสรีสุดโต่งอันจะก่อให้เกิดประโยชน์แก่ประเทศที่มีความมั่งคั่งทางเศรษฐกิจเป็นทุนเดิมอยู่แล้วเท่านั้น แต่ไม่สามารถนำมาปรับใช้กับประเทศกำลังพัฒนาได้ในทันที เนื่องจากประเทศเหล่านี้ยัง จำเป็นต้องอาศัยการแทรกแซงของรัฐเพื่อสร้างสนามแข่งขันที่เท่าเทียมกันระหว่างกลุ่มผู้มีเงินทุนหนากับกลุ่มผู้ที่เริ่มก่อตั้งธุรกิจ

ประเด็นของผู้สนับสนุนฉันทามติวอชิงตัน

ในขณะที่มีผู้ออกมาประกาศตัวเป็นฝ่ายค้านแนวความคิดของจอห์น วิลเลียมสัน อย่างชัดเจน ก็มีหลายฝ่ายที่ออกมาปกป้องและสนับสนุนฉันทามติวอชิงตัน อาทิ ประเทศชิลี เปรู อุรุกวัย และบราซิล โดยกลุ่มผู้สนับสนุนกล่าวว่า นับแต่ประเทศของตนดำเนินนโยบายทางเศรษฐกิจตามแบบฉันทามติวอชิงตัน ประเทศของตนมีอัตราเงินเฟ้อคงที่อยู่ในระดับต่ำที่สุดในรอบหลายทศวรรษที่ผ่านมา แรงงานที่ทำงานในโรงงานที่ถือครองโดยบริษัทข้ามชาติได้รับเงินเดือนที่มากกว่าที่เคยเป็นอยู่ กอปรกับมีสภาพการจ้างงานที่ดีกว่าเดิม สภาพการขยายตัวทางเศรษฐกิจโดยรวมมีอัตราเพิ่มขึ้นสูงสุดเป็นประวัติการณ์ แม้จะยังมีความยากจนและความไม่เท่าเทียมในสังคมให้เห็นอยู่บ้างก็ตาม

หากทำการศึกษาพัฒนาการทางเศรษฐกิจของประเทศชิลี บราซิล เอลซาวาดอร์และอุรุกวัย จะพบว่าประเทศเหล่านี้เป็นตัวอย่างความสำเร็จของฉันทามติวอชิงตัน เนื่องจากมีการแสดงสัญญาณในเชิงบวกของพัฒนาการทางเศรษฐกิจ แม้จะมีการเจริญเติบโตในอัตราที่ช้าไปบ้าง แต่ระดับความยากจนของประเทศเหล่านั้นก็ลดลง

ข้อสังเกตอีกประการหนึ่งที่ฝ่ายผู้สนับสนุนฉันทามติวอชิงตันชี้ให้เห็นคือ แม้ประเทศที่ไม่เห็นด้วยกับฉันทามติฉบับดังกล่าว จะหันไปใช้วิธีอื่นในการดำเนินนโยบายทางเศรษฐกิจ แต่ในทางปฏิบัติประเทศเหล่านี้ก็ได้ดำเนินนโยบายที่มีเนื้อหาสาระแตกต่างไปจากฉันทามติวอชิงตันมากนัก อีกทั้งเมื่อสถานะทางการเงินของประเทศเหล่านั้นมีความมั่นคงมากขึ้น ประเทศเหล่านั้นก็กลับยืนยันที่จะดำเนินนโยบายทางเศรษฐกิจตามเดิม จุดนี้สะท้อนให้เห็นว่า ปัจจุบันยังไม่มีนโยบายทางเศรษฐกิจใดที่ดีไปกว่า ๑๐ นโยบายตามฉันทามติวอชิงตัน

ฉันทามติวอชิงตันล้มเหลวจริงหรือ

หลังจากที่หลายฝ่ายออกมาวิพากษ์วิจารณ์แนวคิดของจอห์น วิลเลียมสัน เจ้าของแนวคิดการรวมนโยบาย ๑๐ ประการไว้ภายใต้ฉันทามติวอชิงตัน วิลเลียมสันก็มีอาจนั่งดูตาย และออกมาปกป้องแนว

คิดของตน ดังนี้

หลักที่สำคัญที่สุดของฉันทามติวอชิงตัน คือ การมีวินัยในการดำเนินเศรษฐกิจแบบตลาด และการเปิดเสรีสู่ตลาดโลก อย่างน้อยที่สุดให้มีการปรับใช้หลักนี้กับการค้าและการลงทุนโดยตรงจากต่างประเทศ (Foreign direct investment -FDI) อันเป็นแนวทางที่ได้รับการยอมรับจากกลุ่มประเทศสมาชิกองค์การความร่วมมือและพัฒนาทางเศรษฐกิจ (Organization for Economic Cooperation and Development -OECD)^๖ อยู่แล้ว

นักวิชาการในปัจจุบันที่ได้วิจารณ์แนวความคิดฉันทามติวอชิงตัน โดยเฉพาะ ศาสตราจารย์ ดร. โจเซฟ สติกลิตซ์ (Joseph E. Stiglitz) ศาสตราจารย์ด้านเศรษฐศาสตร์และการเงิน มหาวิทยาลัยโคลัมเบีย ผู้ได้รับรางวัลโนเบล สาขาเศรษฐศาสตร์ในปี ค.ศ. 2001 ก็ได้ปฏิเสธหลักการดังกล่าว หากแต่การมีการขยายขอบเขตการวิพากษ์วิจารณ์ออกไปยังประเด็นที่ วิลเลียมสันเอง “จงใจ” ที่จะไม่นำมารวมไว้ภายใต้ฉันทามติวอชิงตัน อาทิ การเปิดเสรีบัญชีเงินทุน Monetarism เศรษฐศาสตร์ฝั่งอุปทาน (Supply-side economics) และการให้รัฐมีบทบาทน้อย (Minimal state) เนื่องจากเห็นว่ามีใช้แนวทางที่เหมาะสมสำหรับประเทศกำลังพัฒนา

นอกจากนี้ ในทางปฏิบัติของประเทศแถบละตินอเมริกา ได้มีการตีความฉันทามติวอชิงตัน มากไปกว่าที่วิลเลียมสันได้ตั้งใจให้หมายความรวมถึง อันส่งผลให้เกิดความล้มเหลวหรืออย่างน้อยก็ส่งผลให้ประเทศในกลุ่มนี้ประสบกับความผิดหวัง เนื่องจากฉันทามติวอชิงตันไม่ก่อให้เกิดการเติบโต การจ้างงานหรือลดความยากจนเท่าที่ควร

เหตุเหล่านี้ไม่อาจนำมากล่าวได้อย่างเต็มที่เป็นความล้มเหลวที่เกิดมาจากฉันทามติวอชิงตันโดยเฉพาะในกรณีของประเทศอาร์เจนตินา ซึ่งนายวิลเลียมสันได้ระบุว่าไม่อาจอ้างได้เลยว่าได้มีการนำฉันทามติวอชิงตันมาใช้ เพราะแม้อาร์เจนตินาจะมีการปรับปรุงโครงสร้างภายในพอสมควรแต่ก็ได้ทำผิดอย่างมากในสองกรณี คือ การมีนโยบายเกี่ยวกับอัตราแลกเปลี่ยนที่ไม่แข่งขัน และนโยบายทางการเงินการคลังที่ไม่เข้มแข็ง ทั้งสองกรณีนี้ตรงกันข้ามกับแนวความคิดฉันทามติวอชิงตันอย่างสิ้นเชิง ส่วนในประเทศอื่นๆ ความล้มเหลวของฉันทามติวอชิงตันสามารถพิจารณาได้ว่า เกิดจากสาเหตุต่างๆ ดังนี้

๑. การเกิดวิกฤติเศรษฐกิจขึ้นเป็นช่วงๆ นับตั้งแต่ปี ค.ศ. ๑๙๘๔ (พ.ศ. ๒๕๓๗) ทำลายการเจริญเติบโตของตลาดที่เกิดขึ้นใหม่ แม้จะเป็นความจริงที่ฉันทามติวอชิงตันมิได้กล่าวถึงแนวทางในการหลบเลี่ยงปัญหาดังกล่าว หรือแม้กระทั่งมิได้เตือนว่าอาจมีเหตุการณ์ดังกล่าวเกิดขึ้นได้ แต่ในกรณีนี้ วิลเลียมสัน ได้ให้ความเห็นว่า ประเทศต่างๆ ไม่ควรที่จะนำฉันทามติวอชิงตันมาใช้โดยไม่คำนึงถึงสภาพการณ์อื่นๆ เพราะฉันทามติวอชิงตันเป็นเพียงแนวความคิดในเชิงเสนอแนะในการกำหนดนโยบายของรัฐเท่านั้น

๒. การดำเนินการจัดระบบเศรษฐกิจของรัฐไม่ได้เกิดขึ้นอย่างจริงจังและสมบูรณ์โดยเฉพาะในส่วนของตลาดแรงงาน ตลาดการเงินการคลังและการเสริมความแข็งแกร่งให้สถาบันทางการเงิน

๓. การตีความวัตถุประสงค์ของฉันทามติวอชิงตันแคบเกินไป โดยเฉพาะการเร่งการเจริญ

๖ องค์การความร่วมมือและพัฒนาทางเศรษฐกิจ (Organization for Economic Cooperation and Development -OECD) เป็นองค์กรหนึ่งที่มีความสำคัญระดับโลก สมาชิกกลุ่มแรกประกอบด้วยประเทศในยุโรปที่พัฒนาทางเศรษฐกิจ ต่อมาได้ขยายออกับสมาชิกซึ่งเป็นประเทศที่มีเศรษฐกิจติดอกยุโรป ในเอเชียมีเพียงสองประเทศที่เป็นสมาชิก OECD คือเกาหลีและญี่ปุ่น, www.oecd.org.

เติบโตทางเศรษฐกิจเพียงอย่างเดียว โดยไม่คำนึงถึงการกระจายรายได้ที่มีประสิทธิภาพ ในส่วนนี้ วิลเลียมสัน เห็นว่าเป็นส่วนสำคัญที่จะเสริมให้ฉันทามติวอชิงตันไม่ประสบความสำเร็จ^๗

มุมมองและทัศนะของนักเศรษฐศาสตร์ผู้มีชื่อเสียงต่อการนำฉันทามติวอชิงตันมาประกอบการกำหนดนโยบายเศรษฐกิจของประเทศ

ศาสตราจารย์ เอมเราร์ด โปโกแรล (Gerard Pogorel) นักเศรษฐศาสตร์ผู้มีชื่อเสียงประจำสถาบัน Ecole National Supérieure des Telecommunications แห่งสาธารณรัฐฝรั่งเศส ในคราวบรรยายทางวิชาการเฉลิมพระเกียรติ ครั้งที่ ๓ เนื่องในวโรกาสที่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ทรงมีพระชนมายุครบ ๘๐ พรรษา เรื่อง “National Economic Policy Preferences and the End of Washington Consensus” เมื่อวันที่ ๙ ตุลาคม ๒๕๕๐ เวลา ๐๙.๐๐-๑๒.๐๐ น. ณ อาคารหอประชุมชั้น ๒ สำนักงานคณะกรรมการกิจการโทรคมนาคมแห่งชาติ ได้ให้มุมมองและทัศนะต่อการนำฉันทามติวอชิงตันมาประกอบการวางนโยบายเศรษฐกิจของประเทศ ไว้ดังนี้

๑. ระดับของการวางแผนเศรษฐกิจของประเทศนั้น ประกอบด้วย ๓ ระดับ คือ

(๑) ระดับการเติบโตของเศรษฐกิจมหภาค (Macro Economic growth)

(๒) ระดับสถาบันภาคการผลิต และการมุ่งเน้นสู่การเติบโตทางเศรษฐกิจ (Productive institutions and Incentives to economic growth)

(๓) ระบบกลุ่มอุตสาหกรรม (Industrial Choices (Sectoral))

๒. ในระดับการเติบโตของเศรษฐกิจมหภาค สิ่งจำเป็นที่ต้องคำนึงถึงในการดำเนินการ คือ

(๑) การลงทุนทางการศึกษาจะต้องมีความสอดคล้องกับวินัยด้านการงบประมาณ (Education investments compatible within budgetary discipline)

(๒) ปฏิรูปการยกระดับและเพิ่มผลิตภาพของประเทศ (Productivity-boosting reforms)

(๓) การจัดทำโครงการเพื่อแก้ไขปัญหาความยากจนโดยตรง (Direct Programs to support the poor)

๓. ในระดับสถาบันภาคการผลิต และการมุ่งเน้นสู่การเติบโตทางเศรษฐกิจ สิ่งจำเป็นที่ต้องคำนึงถึงในการดำเนินการคือ

(๑) เสริมสร้างบรรยากาศในการลงทุน (Improving the investment climate)

(๒) ยกเลิกหรือลดข้อจำกัดของกฎระเบียบที่ไม่จำเป็น โดยเฉพาะอย่างยิ่งกฎระเบียบที่เป็นอุปสรรคต่อธุรกิจขนาดเล็ก (Elimination of red tape, especially for smaller firms)

(๓) สร้างความเข้มแข็งให้กับสถาบันการผลิต ภายใต้ระบบการแข่งขันหรือการบังคับใช้กฎระเบียบที่มีความเป็นธรรม (Strengthening institutions in areas like justice systems)

(๔) ขับเคลื่อนประสิทธิผลด้านการพัฒนาและการรับการถ่ายทอดเทคโนโลยีสมัยใหม่ของประเทศ (Boosting countries effectiveness at developing and absorbing technology)

๗ http://en.wikipedia.org/wiki/Washington_Consensus

www.iie.com/publications/papers/paper.cfm?ResearchID=488

[www.worldbank.org/research/journals/wbro/obsaug00/pdf/\(6\)Williamson.pdf](http://www.worldbank.org/research/journals/wbro/obsaug00/pdf/(6)Williamson.pdf)

๔. ในระดับกลุ่มอุตสาหกรรม สิ่งจำเป็นที่ต้องคำนึงถึงในการวางนโยบายสาธารณะ สำหรับโครงสร้างอุตสาหกรรมของประเทศ คือ

(๑) ไม่หลีกเลี่ยงโลกาภิวัตน์ แต่ใช้ประโยชน์จากโลกาภิวัตน์เพื่อประโยชน์ในการพัฒนาประเทศ

(๒) วางหลักเกณฑ์ในการกำหนดนโยบาย โดย

- การมุ่งเน้นที่ผลกระทบที่จะเกิดขึ้น ซึ่งในประเทศที่มีรายรับระดับกลาง จะมีความยุ่งยากกว่าประเทศที่มีรายรับระดับต่ำ (More difficult in middle-income countries than low-income, catch-up effects)

- การตัดสินใจภายใต้บริบทที่เฉพาะเจาะจง (Decision to be context specific)

- การศึกษาเอกสารจากหลักฐานเชิงประจักษ์อย่างรอบคอบ (Careful reading of recent empirical evidence)

(๓) หลักการวางนโยบายภาคอุตสาหกรรม

มุมมองในอดีต

- การสร้างความได้เปรียบเชิงเปรียบเทียบ โดยการสร้างความชำนาญเฉพาะทางซึ่งจะนำไปสู่การเพิ่มรายรับของประเทศ (Comparative advantage by specialization leading to income growth)

มุมมองใหม่

- เพิ่มการประยุกต์ใช้ความเชี่ยวชาญเฉพาะในภาคอุตสาหกรรมที่สร้างรายได้สูงแก่เศรษฐกิจภาพรวมของประเทศเท่านั้น (Increased sector specialization applies only to high-income economies)

(๔) นโยบายภาคอุตสาหกรรมในข้อเท็จจริง

- การสร้างความได้เปรียบเชิงเปรียบเทียบ ภายใต้กฎเกณฑ์ของกฎระเบียบและข้อบังคับ แต่ในปัจจุบัน ก็เป็นข้อจำกัดของรัฐบาลหลายประเทศในการนำภาคอุตสาหกรรมไปสู่ความสำเร็จในเวทีโลก

- ราคาสินค้าของตลาดไม่สามารถชั่งถึงการจัดสรรและใช้ประโยชน์จากทรัพยากรได้อย่างเต็มประสิทธิภาพ

- การให้ความสำคัญกับภูมิปัญญาท้องถิ่น และมีหน่วยงานหรือสถาบันรับผิดชอบหลักที่ไวต่อการเข้าถึงและนำภูมิปัญญาท้องถิ่นมาใช้ประโยชน์

- ปรับปรุงประสิทธิภาพในการดำเนินงานโดยมุ่งเน้นไปที่จุดสำคัญที่สุดที่เป็นอุปสรรคหรือคอขวด (bottlenecks) ต่อการเติบโตทางเศรษฐกิจ

(๕) วางนโยบายด้านเศรษฐกิจของประเทศให้สอดคล้องกับมาตรการ ข้อบังคับ กฎระเบียบหรือแนวทางขององค์การการค้าโลก (WTO)

ข้อสังเกตของ ศาสตราจารย์ เฌราร์ด โปโกแรล (Gerard Pogorel) ต่อการวางนโยบายด้านเศรษฐกิจของประเทศไทย

๑. ประเทศไทยกำลังอยู่ในระยะการพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานและบริการทางด้านโทรคมนาคมให้ครอบคลุมทั้งประเทศ ดังนั้น จำเป็นจะต้องมีการสร้างเครือข่ายในการเฝ้าติดตามผลการดำเนินงานอย่างมีประสิทธิภาพ ทั้งในระดับการออกแบบการบริการ (Service Design level) และระดับการ

กำหนดกฎระเบียบที่เกี่ยวข้องกับบริการดังกล่าว (Regulation level)

๒. สร้างความสมดุลของโครงสร้างภาคการผลิตและภาคบริการ

๓. สร้างความเชื่อมโยงระหว่างภูมิปัญญาท้องถิ่น (Localized Knowledge) กับความรู้ในระดับสากล (Global Knowledge) ในการกำหนดนโยบายและวางแผนในการพัฒนาประเทศ

บทส่งท้าย

จากข้ออ้าง ข้อถกเถียงต่างๆ ที่มีต่อฉันทามติวอชิงตันทำให้นักเศรษฐศาสตร์สมัยใหม่และนักวิชาการที่เกี่ยวข้องหันมาพิจารณาถึงนโยบายที่ประเทศของตนกำลังใช้ในการขับเคลื่อนเศรษฐกิจว่ามีความสอดคล้องกับนโยบายภายใต้ฉันทามติวอชิงตันหรือไม่ และนโยบายดังกล่าวส่งผลดีหรือผลร้ายต่อเศรษฐกิจโดยรวมของประเทศอย่างไร อีกทั้งยังมีการพยายามสรรหาวิธีการดำเนินนโยบายทางเศรษฐกิจให้มีความเหมาะสมกับสภาพทางสังคมและการเมืองของประเทศตนมากที่สุด อย่างไรก็ตามในปัจุบันยังไม่สามารถระบุนาคราะห์ของฉันทามติวอชิงตันได้ หากแต่เป็นเรื่องที่ยังคงต้องเฝ้าจับตาต่อไป

อย่างไรก็ตามหากแต่ประเทศใดจะนำฉันทามติวอชิงตันมาใช้ในการกำหนดนโยบายเศรษฐกิจและการค้าของประเทศ ภาครัฐควรคำนึงถึงคำกล่าวของวิลเลียมสัน ที่ว่า **“ประเทศต่างๆ ไม่ควรที่จะนำฉันทามติวอชิงตันมาใช้โดยไม่คำนึงถึงสภาพการอื่นๆ เพราะฉันทามติวอชิงตันเป็นเพียงแนวความคิดในเชิงเสนอแนะในการกำหนดนโยบายของรัฐเท่านั้น”** และผู้เขียนเห็นด้วยอย่างยิ่งที่ระดับการวางแผนเศรษฐกิจของประเทศในบริบทฉันทามติวอชิงตัน ควรประกอบด้วย ๓ ระดับ คือ ๑) ระดับการเติบโตของเศรษฐกิจมหภาค ๒) ระดับสถาบันภาคการผลิตและการมุ่งเน้นสู่การเติบโตทางเศรษฐกิจ และ ๓) ระบบกลุ่มอุตสาหกรรม ตามแนวคิดของศาสตราจารย์ เฌราร์ด โปโกแรล

นอกจากนี้ การนำฉันทามติวอชิงตัน ไปกำหนดนโยบายของประเทศใดประเทศหนึ่ง ควรปราศจากการแทรกแซงจากต่างประเทศ ทั้งทางตรงและทางอ้อม เพื่อให้เป็นนโยบายที่โปร่งใส สอดคล้องกับหลักธรรมาภิบาล (Good Governance) ด้วย สำหรับประเทศไทย **แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ ๑๐** ได้กำหนดวิสัยทัศน์การพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมของประเทศไทยที่มุ่งพัฒนาสู่สังคมอยู่เย็นเป็นสุขร่วมกัน (Green and Happiness Society) คนไทยมีคุณธรรมนำความรู้ รู้เท่าทันโลก ครอบครัวยุ่งนุ่ ชุมชนเข้มแข็ง สังคมสันติสุข เศรษฐกิจมีคุณภาพ เสถียรภาพและเป็นธรรม สิ่งแวดล้อมมีคุณภาพและทรัพยากรธรรมชาติที่ยั่งยืน อยู่ภายใต้ระบบบริหารจัดการประเทศที่มีธรรมาภิบาล ดำรงไว้ซึ่งระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุขและอยู่ในประชาคมโลกได้อย่างมีศักดิ์ศรี และประเทศไทยก็กำลังก้าวเข้าสู่ระบบเศรษฐกิจโลกาภิวัตน์อย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ หลักการของฉันทามติวอชิงตันหลายประการได้ถูกนำเข้ามาประยุกต์ใช้ในนโยบายเศรษฐกิจของประเทศไทย อาทิ การแปรรูปรัฐวิสาหกิจ การทำข้อตกลงเขตการค้าเสรี (Free Trade Area: FTA) ซึ่งหลายมาตรการในฉันทามติวอชิงตันได้ทำให้เกิดผลด้านลบต่อระบบเศรษฐกิจและสังคมไทยแล้ว จากการดำเนินการตามแนวทางดังกล่าว พร้อมทั้งควรจะมีการศึกษาเชิงลึกต่อไปว่า หากประเทศไทยถูกบังคับ (อาจเป็นทางตรงหรือทางอ้อม) ให้ดำเนินการตามนโยบายดังกล่าว ทั้ง ๑๐ ข้อ จะส่งผลกระทบต่อทั้งทางบวกและทางลบอย่างไรต่อความยั่งยืนทางเศรษฐกิจ

๘ แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่สิบ พ.ศ. ๒๕๕๐-๒๕๕๔, สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ

แต่นับเป็นความโชคดีอย่างที่สุดของประเทศไทยที่มีพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว พระมหากษัตริย์ ผู้ทรงพระคุณอันประเสริฐ ทรงพระราชทานหลักคำสอน “ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง” ที่เน้นความพอประมาณ ความมีเหตุผล มีภูมิคุ้มกัน ประกอบกับหลักคุณธรรมและความรู้ ดังที่ ผศ.ดร.ประสพโชค มั่งสวัสดิ์ ได้กล่าวไว้ในรายงานการศึกษา “ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงกับการบริหารเศรษฐกิจ” ว่าหลักการของปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงดังกล่าวมีความเหมาะสมอย่างยิ่งในการนำมาประยุกต์ใช้บริหารจัดการปัจจัยทุนทั้ง ๔ ประเภทได้แก่ ทุนกายภาพ ทุนมนุษย์ ทุนธรรมชาติ และทุนทางสังคม ซึ่งเป็นปัจจัยที่มีความสำคัญต่อการเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจอย่างมีคุณภาพและมีเสถียรภาพ ภาครัฐและภาคเอกชนจำเป็นต้องนำหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงมาประยุกต์ใช้^๔ เพื่อประเทศไทยมีภูมิคุ้มกันดำรงอยู่ได้ภายใต้กระแสโลกาภิวัตน์ที่มีลัทธิทุนนิยมรูปแบบต่างๆ เป็นกรอบเศรษฐกิจโลกให้ประเทศต่างๆ ปฏิบัติตามอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ รวมทั้งเพื่อให้บรรลุความเป็นอยู่ที่ดีและมีคุณภาพของประชาชนไทย ภายใต้กระแสการเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจ สังคมและการเมืองในโลกยุคโลกาภิวัตน์ ๒

๔ ประสพโชค มั่งสวัสดิ์. ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงกับการบริหารเศรษฐกิจ ในเอกสารนำเสนอผลงานวิจัย. กรุงเทพฯ : คณะพัฒนาการเศรษฐกิจ สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์, ๒๕๕๐.

คำสองคำ

ลำนำขยะ

<p>สองมือคู้ยคันทา กองขยะคือเหมืองทอง อรุณรุ่งจวบเย็นย่ำ แยกขยะทุกคืนวัน นกน้อยทำรังจ้อย เจียมใจไม่เมาแมว พี่น้องไทยประชา พึ่งตนที่พึ่งแท้ พิกลคนพิการ ส่งนักกีฬาไทย เด็กไทยอีกมากมาย เหรียญทองอิมทดแทน</p>	<p>อีกสองดาสอดสายมอง ไร่เจ้าของจะกีดกัน บากบั่นทำงานสร้างสรรค์ หารายได้เลี้ยงครอบครัว กินใช้น้อยแต่พอตัว เรียกร้องใครให้เหลียวแล ปวงปัญหาไม่มีแก้ โยเรียกร้องเอาแต่ใจ ร้องรัฐบาลจัดบให้ ชิงเหรียญทองถึงต่างแดน จะอดตายเพราะแร้นแค้น ต่างข้าวได้ลักมือถุก</p>
---	--

- น้ำค้าง

